

ניתוח ביבליומטרי של שדה הגרונטולוגיה / איילת עין-יה גפני

תקציר

"גרונטולוגיה" (מיונית geron - אדם זקן logy-תחום מחקר) הינו תחום המחקר של ההיבטים החברתיים, הפסיכולוגיים והביולוגיים הקשורים בהזדקנות. בשנים האחרונות עלה נושא זה בחשיבותו, בעיקר בעולם המערבי, עקב הגידול באחוז האוכלוסייה הקשישה. חקר הזקנה נתפס כעיסוק אינטר-דיסציפלינארי המתייחס הן להיבטים הפיזיולוגיים והנפשיים של אנשים קשישים והן להיבטים החברתיים, הכלכליים והפוליטיים של הטיפול באוכלוסייה הקשישה. עקב כך גדל המחקר בתחום והתרחב הן בהיקף הכתיבה והן במספר הדיסציפלינות העוסקות בו. "ביבליומטריקה" היא תת-תחום מחקר במדע המידע והיא בוחנת היבטים כמותיים של מידע אקדמי. זהו תחום מחקר תיאורטי עם השלכות מעשיות בנושאים כגון הערכת מחקר, תכנון ספריות, רכש בספריות, תכנון יחסים עם ספריות ברשת, בניית ספריות וירטואליות וכדומה. מטרת מחקר זה לבחון את התמסדות תחום הגרונטולוגיה באמצעות כלים ביבליומטריים.

שאלות המחקר הן: (1) במה מתמקד תחום הגרונטולוגיה? האם המוקד הינו על גריאטריה או על מדעי החברה וההתנהגות? (2) האם מוקדי הידע בתחום הגרונטולוגיה משתנים עם השנים? (3) מהיכן שואב תחום הגרונטולוגיה את המידע שבו הוא משתמש?

אוכלוסיית המחקר הינה כתבי העת המרכזיים בגרונטולוגיה, כאשר המדגם כולל 30 כתבי עת מרכזיים בגרונטולוגיה: 29 באנגלית ו-1 בעברית (גרונטולוגיה - כתב עת בנושאי זקנה, היוצא לאור על ידי האגודה הישראלית לגרונטולוגיה). המדגם כולל נתונים מכל הגיליונות של כתבי העת הכלולים במדגם אשר יצאו לאור בשנים: 2003, 2006, 2009.

מחקר זה משתמש במאגר Web of Science, שנקרא בעבר ISI (Thomson Reuters) Web of Knowledge וב- Journal Citation Report (JCR). המחקר מתבסס על ניתוח של כתבי עת מרכזיים בתחום הגרונטולוגיה. לשם כך היה צורך ביצירת רשימה של כתבי העת הללו. רשימה ראשונית נלקחה מ- JCR - Journal Citation Report, שנת 2009. החיפוש נערך על פי נושא משותף (Subject Category) לקבוצת כתבי עת הן במאגר המיועד למדעים מדויקים ולמדעי החיים (JCR Science Edition) והן במאגר המיועד למדעי החברה (JCR Social Sciences Edition). מאגר מידע זה מקיף ורחב, אך לעתים הכיסוי אינו מספק. לכן הועברה רשימה זו כשאלון בקרב גרונטולוגים בארץ, אשר השתתפו בכינוס הדו-שנתי של האגודה הישראלית לגרונטולוגיה: "הזדקנות במאה העשרים ואחת" תיאוריה ופרקטיקה לשירות הזקן ובני משפחתו. הכנס נערך בתל אביב בין התאריכים 16-17 בפברואר, 2010. המשתתפים התבקשו לסמן את כתבי העת המוכרים להם ברשימה הממופתחת ב-JCR, ולהוסיף כתבי עת רלוונטיים לתחום, אשר אינם מופיעים ברשימה. מכאן נוצרה רשימת כתבי העת שייכללו במחקר: 30 כתבי עת: 29 באנגלית ו-1 בעברית. כל כתבי העת המשתתפים במחקר קודדו לפי שמם, השנה הנחקרת, מאגר המידע הרלוונטי ב- JCR ממנו נלקחו הנתונים (מדעים מדויקים ומדעי החיים לעומת מדעי החברה או הופעה בשני המאגרים). ההפניות הביבליוגרפיות המופיעות במאמרים שפורסמו בכתבי העת הללו קודדו אף הן לפי: מספר כולל של הפניות לכתב עת מסוים שהפנה כתב עת נחקר בשנה נחקרת, וכן פילוח לפי שנים של כתב העת המופנה, גורם ההשפעה (Impact Factor) של כתב העת של ההפניה, האם מדובר בציטוט

